

## MAXSUS MUHOFAZA ETILADIGAN TABIIY HUDUDLARNING HUQUQIY MAQOMI

*Markaziy Osiyo atrof-muhit va iqlim*

*o'zgarishini o'rganish universiteti*

*(Green University)*

*Atrof muhit huquqi yo'nalishi 1-kurs magistranti*

***Namozov Muxammad Uktamjonovich***

### **Annotatsiya**

Mazkur maqolada maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarning mazmuni, turlari va huquqiy maqomi yoritilgan. Shuningdek, ushbu hududlarni muhofaza qilishning huquqiy asoslari, davlat boshqaruvi, ekologik ahamiyati hamda mavjud muammolar tahlil qilingan. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, biologik xilma-xillikni saqlash va ekologik xavfsizlikni ta'minlash masalalari ko'rib chiqilgan. Maqolada maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarni samarali boshqarish va ularni takomillashtirish bo'yicha takliflar ham berilgan.

**Kalit so'zlar:** Maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlar, huquqiy maqom, ekologik xavfsizlik, biologik xilma-xillik, tabiatni muhofaza qilish, davlat qo'riqxonalari, milliy tabiat bog'lari, biosfera rezervatlari, tabiat yodgorliklari, ekologik qonunchilik, tabiiy resurslar, ekologik nazorat, hayvonot dunyosi, o'simlik dunyosi, ekologik muvozanat, barqaror rivojlanish, ekologik ta'lim, ekologik monitoring, huquqiy muhofaza, atrof-muhit.

### **Kirish**

Tabiat inson hayotining ajralmas qismi bo'lib, u jamiyatning barqaror rivojlanishi va inson salomatligini ta'minlashda muhim o'rin egallaydi. Yer, suv, havo, o'rmonlar, hayvonot va o'simlik dunyosi insoniyatning eng muhim tabiiy boyliklari hisoblanadi. Biroq so'nggi yillarda sanoatning jadal rivojlanishi, urbanizatsiya, aholi sonining ortishi hamda tabiiy resurslardan oqilona foydalanilmasligi natijasida ekologik muammolar tobora kuchayib bormoqda. Atmosfera havosining ifloslanishi, cho'llanish, o'rmonlarning qisqarishi, suv resurslarining kamayishi va biologik xilma-xillikning yo'qolishi dunyoning ko'plab mamlakatlari qatori O'zbekiston uchun ham dolzarb masalalardan biriga aylangan.

Shu sababli tabiiy ekotizimlarni saqlab qolish, noyob o'simlik va hayvon turlarini muhofaza qilish hamda ekologik muvozanatni ta'minlash davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu vazifalarni amalga oshirishning eng samarali usullaridan biri maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarni tashkil etish va ularni qonun asosida muhofaza qilishdir. Mazkur hududlar tabiatning noyob va

qimmatli qismlarini saqlab qolish, ilmiy tadqiqotlar olib borish, ekologik monitoringni yo'lga qo'yish hamda ekologik ta'limni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston Respublikasida atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Mamlakatimizda ekologik xavfsizlikni ta'minlash, tabiiy boyliklarni asrab-avaylash va ularni kelajak avlodlarga yetkazish maqsadida qator qonunlar, davlat dasturlari va normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilingan. Ana shunday huquqiy hujjatlar asosida maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarning maqomi belgilanadi hamda ularni boshqarish va muhofaza qilish tartibi o'rnatiladi. Maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlar nafaqat ekologik, balki ilmiy, iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Ushbu hududlar noyob flora va fauna vakillarining tabiiy yashash muhitini saqlab qolishga, ekologik muvozanatni mustahkamlashga, tabiiy ofatlarning oldini olishga hamda aholining ekologik madaniyatini oshirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, ular ekologik turizmni rivojlantirish, ilmiy izlanishlar olib borish va talabalar uchun amaliy bilimlarni oshirishda muhim manba hisoblanadi. Bugungi kunda maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarni samarali boshqarish, ularning huquqiy maqomini takomillashtirish va ekologik nazoratni kuchaytirish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, iqlim o'zgarishi, noqonuniy ov qilish, o'rmonlarning qisqarishi va tabiiy resurslardan noqonuniy foydalanish kabi omillar ushbu hududlarni yanada ishonchli himoya qilishni talab etmoqda. Shu sababli davlat organlari bilan bir qatorda fuqarolar, nodavlat tashkilotlar va yoshlarning ham tabiatni muhofaza qilishdagi ishtiroki muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarning huquqiy maqomini, ularning turlari, vazifalari, boshqaruv tizimi va ekologik ahamiyatini yoritish hamda ushbu sohadagi mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llarini tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, tabiiy hududlarni muhofaza qilishning huquqiy asoslarini o'rganish orqali ekologik qonunchilikning mazmuni va amaliy ahamiyatini ochib berish ko'zda tutiladi.

### **1. Maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlar tushunchasi va ularning turlari**

Maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlar — bu o'zining noyob tabiiy xususiyatlari, biologik xilma-xilligi, ilmiy, ekologik, madaniy yoki estetik ahamiyati bilan ajralib turadigan hamda davlat tomonidan alohida muhofaza qilinadigan hududlardir. Bunday hududlar tabiatning asl holatini saqlab qolish, noyob o'simlik va hayvonot dunyosini himoya qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlash hamda ekologik muvozanatni saqlash maqsadida tashkil etiladi. Tabiat insoniyat uchun bebaho boylik hisoblanadi. Shuning uchun ayrim hududlarda xo'jalik faoliyati cheklanadi yoki butunlay taqiqlanadi. Bu esa tabiiy muhitning buzilishini oldini olish, yo'qolib ketish xavfi ostida turgan o'simlik va hayvon turlarini

asrab qolish imkonini beradi. Ayniqsa, noyob landshaftlar, tog' tizimlari, cho'l hududlari, o'rmonlar va suv havzalari ekologik nuqtai nazardan katta ahamiyatga ega bo'lgani sababli ular alohida muhofaza qilinadi.

O'zbekiston Respublikasida maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarni tashkil etish va ularni muhofaza qilish davlat ekologik siyosatining muhim yo'nalishlaridan biridir. Bunday hududlarni tashkil etish orqali biologik xilma-xillikni saqlash, tabiiy resurslarni kelajak avlodlar uchun asrab qolish hamda ekologik xavfsizlikni ta'minlash maqsad qilinadi. Shu bilan birga, ushbu hududlar ilmiy tadqiqotlar olib borish, ekologik monitoringni amalga oshirish va ekologik ta'limni rivojlantirish uchun ham qulay imkoniyat yaratadi. Maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlar bir necha turlarga bo'linadi. Har bir tur o'zining vazifasi, muhofaza darajasi va foydalanish tartibi bilan bir-biridan farq qiladi. Davlat qo'riqxonalari tabiatni muhofaza qilishning eng yuqori shakli hisoblanadi. Ushbu hududlarda tabiiy ekotizimlar o'zining tabiiy holatida saqlanadi va ularga insonning salbiy ta'sirini imkon qadar kamaytirishga harakat qilinadi. Qo'riqxonalarda ov qilish, daraxt kesish, foydali qazilmalarni qazib olish, chorva boqish va boshqa xo'jalik faoliyati qat'iy taqiqlanadi. Bu yerlarda asosan ilmiy kuzatuvlar, ekologik monitoring va tabiatni o'rganishga qaratilgan tadqiqotlar olib boriladi.

Milliy tabiat bog'lari tabiatni muhofaza qilish bilan bir qatorda aholining dam olishi va ekologik turizmni rivojlantirish maqsadida tashkil etiladi. Ushbu hududlarda tabiatni asrash asosiy vazifa bo'lib qoladi, biroq belgilangan qoidalar asosida sayyohlik, ekskursiyalar va ekologik tadbirlarni o'tkazishga ruxsat beriladi. Milliy bog'lar aholining tabiatga bo'lgan hurmatini oshirish va ekologik madaniyatni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Davlat buyurtma qo'riqxonalari ayrim hayvon, o'simlik turlari yoki tabiiy obyektlarni vaqtincha yoki doimiy ravishda muhofaza qilish maqsadida tashkil etiladi. Ushbu hududlarda ayrim xo'jalik faoliyatiga ruxsat berilishi mumkin, biroq u tabiatga zarar yetkazmasligi shart. Buyurtma qo'riqxonalari biologik resurslarni tiklash va ularni saqlab qolishda muhim ahamiyatga ega. Tabiat yodgorliklari tabiatning noyob va takrorlanmas obyektlarini muhofaza qilish maqsadida tashkil etiladi. Bularga qadimiy daraxtlar, noyob g'orlar, sharsharalar, geologik shakllar, buloqlar yoki boshqa tabiiy obyektlar kiradi. Ular ilmiy, tarixiy va estetik jihatdan katta ahamiyatga ega bo'lib, davlat muhofazasida bo'ladi.

Biosfera rezervatlari xalqaro ahamiyatga ega bo'lgan tabiiy hududlar hisoblanadi. Ularning asosiy vazifasi biologik xilma-xillikni saqlash, ekologik tadqiqotlar olib borish va tabiiy resurslardan barqaror foydalanish usullarini rivojlantirishdan iborat. Ushbu hududlarda ilmiy kuzatuvlar muntazam ravishda olib boriladi hamda tabiatni muhofaza qilishning zamonaviy usullari sinovdan o'tkaziladi. Bugungi kunda maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarning ahamiyati tobora ortib bormoqda.

Chunki iqlim o'zgarishi, cho'llanish, suv tanqisligi va biologik xilma-xillikning kamayishi kabi ekologik muammolarni bartaraf etishda aynan shu hududlar muhim rol o'ynaydi. Ular tabiatning tabiiy muvozanatini saqlash, atmosfera havosini tozalash, suv manbalarini himoya qilish va noyob hayvon hamda o'simlik turlarining yashash muhitini asrab qolishga xizmat qiladi.

Shu sababli maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarni kengaytirish, ularning huquqiy himoyasini yanada kuchaytirish hamda aholining ekologik ongini oshirish bugungi kunning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

## **2. Maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarning huquqiy maqomi va ularning huquqiy asoslari**

Maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarning huquqiy maqomi deganda, ushbu hududlarni tashkil etish, ulardan foydalanish, muhofaza qilish, boshqarish hamda nazorat qilish bilan bog'liq huquq va majburiyatlarning qonun hujjatlari orqali belgilanishi tushuniladi. Bunday huquqiy maqom tabiiy hududlarni asrab-avaylash, biologik xilma-xillikni saqlash va ekologik xavfsizlikni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Huquqiy maqomning mavjudligi tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda ularga zarar yetkazilishining oldini olish uchun mustahkam huquqiy asos yaratadi. O'zbekiston Respublikasida tabiatni muhofaza qilish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu sababli maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarning faoliyati bir qator qonunlar va normativ-huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinadi. Eng avvalo, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida tabiiy boyliklar umummilliy boylik ekani va ular davlat muhofazasida bo'lishi belgilangan. Bu norma tabiatni asrash bo'yicha barcha qonunlarning asosini tashkil etadi. Bundan tashqari, **“Maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlar to'g'risida”gi Qonun, “Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida”gi Qonun, “O'simlik dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish to'g'risida”gi Qonun, “Hayvonot dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish to'g'risida”gi Qonun, Yer kodeksi, Suv kodeksi hamda boshqa ekologik qonun hujjatlari ushbu sohadagi huquqiy munosabatlarni tartibga soladi. Mazkur hujjatlarda tabiiy hududlarni tashkil etish tartibi, ularning chegaralarini belgilash, boshqarish, moliyalashtirish va muhofaza qilish mexanizmlari aniq ko'rsatib berilgan.**

Maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarda tabiiy resurslardan foydalanish umumiy hududlarga nisbatan ancha cheklangan bo'ladi. Masalan, davlat qo'riqxonalarida ov qilish, baliq ovlash, daraxt kesish, foydali qazilmalarni qazib olish, yovvoyi o'simliklarni yig'ish yoki tabiatga zarar yetkazuvchi boshqa faoliyat turlariga yo'l qo'yilmaydi. Chunki bunday hududlarning asosiy maqsadi tabiatni o'zining tabiiy holatida saqlashdan iborat. Ayrim hududlarda esa ekologik turizm yoki ilmiy tadqiqot ishlari faqat belgilangan qoidalarga rioya qilingan holda amalga oshirilishi mumkin.

Huquqiy maqomning muhim jihatlaridan biri — har bir maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududning aniq chegaralari belgilanishidir. Hudud chegaralari davlat organlari tomonidan tasdiqlanadi va maxsus xaritalarda aks ettiriladi. Bu esa hududlardan noqonuniy foydalanishning oldini olishga yordam beradi. Chegaralarning aniq belgilanishi yer maydonlaridan foydalanishda kelib chiqishi mumkin bo'lgan nizolarni bartaraf etishga ham xizmat qiladi. Mazkur hududlarni boshqarish vakolatli davlat organlari tomonidan amalga oshiriladi. Ularning asosiy vazifalari tabiiy boyliklarni saqlash, ekologik nazoratni olib borish, o'simlik va hayvonot dunyosining holatini muntazam kuzatib borish, ilmiy tadqiqotlarni tashkil etish hamda hududlarda qonun talablariga rioya qilinishini ta'minlashdan iborat. Shu bilan birga, ekologik ta'lim va aholining ekologik madaniyatini yuksaltirish ham ushbu organlarning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Huquqiy maqom fuqarolar va yuridik shaxslarning ham huquq hamda majburiyatlarini belgilaydi. Har bir fuqaro tabiatni asrash, ekologik talablarga rioya qilish va tabiiy boyliklarga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishi shart. Shu bilan birga, fuqarolar ekologik huquqbuzarliklar haqida tegishli organlarga xabar berish, ekologik tadbirlarda ishtirok etish va tabiatni muhofaza qilishga qaratilgan tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash huquqiga ega. Agar maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarga zarar yetkazilsa yoki qonun talablari buzilsa, aybdor shaxslar belgilangan tartibda javobgarlikka tortiladi. Huquqbuzarlikning og'irligiga qarab ma'muriy jarima, yetkazilgan zararni qoplash yoki jinoiy javobgarlik choralari qo'llanilishi mumkin.

Bu esa tabiatni muhofaza qilishning muhim huquqiy kafolati hisoblanadi va fuqarolarni ekologik qonunlarga rioya qilishga undaydi. Bugungi kunda dunyoning ko'plab davlatlari singari O'zbekistonda ham maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarning maydonini kengaytirish, ularning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va zamonaviy monitoring tizimlarini joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Sun'iy yo'ldosh kuzatuvlari, raqamli xaritalar va zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish ekologik nazorat samaradorligini oshirmoqda. Bu esa tabiiy hududlarni yanada ishonchli muhofaza qilish imkonini bermoqda. Shuningdek, O'zbekiston xalqaro ekologik hamkorlikni rivojlantirishga ham katta e'tibor bermoqda. Biologik xilma-xillikni saqlash, iqlim o'zgarishining salbiy oqibatlarini kamaytirish va noyob tabiiy hududlarni muhofaza qilish bo'yicha xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilinmoqda. Bunday hamkorlik tajriba almashish, zamonaviy ekologik texnologiyalarni joriy etish va tabiatni muhofaza qilish tizimini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarning huquqiy maqomi tabiatni muhofaza qilish tizimining eng muhim elementlaridan biridir. Kuchli huquqiy asos mavjud bo'lsa, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, ekologik muvozanatni saqlash va biologik xilma-xillikni asrab qolish imkoniyati yanada ortadi. Shu bois ushbu sohadagi qonunchilikni takomillashtirish,

davlat va jamiyat hamkorligini kuchaytirish hamda fuqarolarning ekologik mas'uliyatini oshirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

### **3. Maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarning ahamiyati, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari**

Maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlar tabiatni muhofaza qilish tizimining eng muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ushbu hududlar orqali biologik xilma-xillik saqlanadi, noyob o'simlik va hayvon turlari himoya qilinadi hamda tabiiy ekotizimlarning barqarorligi ta'minlanadi. Tabiatning o'z holicha saqlanishi nafaqat bugungi avlod, balki kelajak avlodlar uchun ham katta ahamiyatga ega. Shu sababli bunday hududlarni muhofaza qilish davlatning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Mazkur hududlarning ekologik ahamiyati juda katta. Ular atmosfera havosini tozalash, tuproq eroziyasining oldini olish, suv manbalarini saqlash va iqlimning barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. O'rmonlar va yashil hududlar karbonat angidrid gazini yutib, kislorod ishlab chiqaradi. Natijada havo sifati yaxshilanadi va global iqlim o'zgarishining salbiy ta'siri qisman kamayadi. Shu bilan birga, tabiiy hududlar ko'plab hayvon va o'simliklarning tabiiy yashash muhiti hisoblanadi. Maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarning ilmiy ahamiyati ham beqiyosdir. Bu hududlarda biologlar, ekologlar, geograflar va boshqa mutaxassislar tomonidan ilmiy tadqiqotlar olib boriladi. Olingan ilmiy natijalar tabiatni muhofaza qilish bo'yicha yangi usullarni ishlab chiqish, yo'qolib ketish xavfi ostidagi turlarni saqlash hamda ekologik muammolarni bartaraf etishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Talabalar uchun esa bunday hududlar amaliy bilim olish va ilmiy kuzatishlar olib borish imkoniyatini yaratadi. Bundan tashqari, maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlar ekologik ta'lim va tarbiya tizimida ham muhim o'rin tutadi. Tabiat qo'ynida tashkil etiladigan ekskursiyalar, ekologik aksiyalar va turli targ'ibot tadbirlari yoshlarning tabiatga bo'lgan mehrini oshiradi. Bu esa ekologik madaniyatni shakllantirish va fuqarolarning tabiatga nisbatan mas'uliyatini kuchaytirishga xizmat qiladi. So'nggi yillarda ekologik turizmni rivojlantirishga ham katta e'tibor qaratilmoqda. Maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlar mahalliy va xorijiy sayyohlarni o'ziga jalb etuvchi maskanlardan biri hisoblanadi. Ekologik turizm tabiatni muhofaza qilish bilan birga mahalliy aholining daromadini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va hududlarning iqtisodiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Biroq turizm faoliyati ham ekologik talablar asosida tashkil etilishi zarur. Aks holda tabiatga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shunga qaramay, bugungi kunda maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarda ayrim muammolar saqlanib qolmoqda. Eng asosiy muammolardan biri noqonuniy ov qilish va biologik resurslardan noqonuniy foydalanishdir. Ba'zi hududlarda noyob hayvonlarning noqonuniy ovlanishi yoki o'simliklarning ruxsatsiz yig'ilishi ularning sonining kamayishiga sabab bo'lmoqda. Bundan tashqari, daraxtlarni noqonuniy kesish, chiqindilar tashlash va yong'inlar ham tabiiy muhitga jiddiy zarar

yetkazmoqda. Yana bir muhim muammo — iqlim o'zgarishidir. Global isish natijasida qurg'oqchilik kuchaymoqda, ayrim hududlarda suv resurslari kamaymoqda va tabiiy ekotizimlar o'zgarishga uchramoqda. Bu esa ayrim hayvon va o'simlik turlarining yashash sharoitiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, cho'l hududlarining kengayishi va suv tanqisligi O'zbekiston uchun dolzarb ekologik muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun, avvalo, ekologik qonunchilikning ijrosini yanada kuchaytirish zarur. Huquqbuzarlik sodir etgan shaxslarga nisbatan qonunda belgilangan javobgarlik choralari qat'iy qo'llash tabiatga nisbatan mas'uliyatni oshiradi. Shu bilan birga, maxsus muhofaza etiladigan hududlarni zamonaviy kuzatuv uskunalari, videokuzatuv tizimlari va raqamli monitoring vositalari bilan ta'minlash muhim ahamiyatga ega. Ekologik muammolarni hal etishda aholining ekologik madaniyatini yuksaltirish ham muhim omillardan biridir.

Maktab, litsey, kollej va oliy ta'lim muassasalarida ekologik ta'limni yanada rivojlantirish, ommaviy axborot vositalari orqali tabiatni muhofaza qilish g'oyalarini keng targ'ib qilish fuqarolarning ekologik ongini oshirishga xizmat qiladi. Har bir fuqaro tabiatni asrash faqat davlatning emas, balki jamiyatning umumiy vazifasi ekanini anglab yetishi zarur. Kelgusida maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlar maydonini kengaytirish, ularning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash va xalqaro ekologik tashkilotlar bilan hamkorlikni rivojlantirish muhim vazifalardan biri bo'lib qoladi. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, ekologik monitoringni kuchaytirish va yosh mutaxassislarni tayyorlash ushbu tizimning samaradorligini yanada oshiradi.

### **Xulosa**

Xulosa qilib aytganda, maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlar O'zbekistonning tabiiy boyliklarini saqlash, ekologik muvozanatni ta'minlash va biologik xilma-xillikni asrashda beqiyos ahamiyatga ega. Ushbu hududlarning huquqiy maqomi ularni samarali boshqarish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik xavfsizlikni ta'minlashning asosiy huquqiy kafolati hisoblanadi. Bugungi kunda ekologik muammolar tobora kuchayib borayotgan bir paytda maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarni asrash har bir davlat va har bir fuqaroning muhim vazifasiga aylanmoqda. Qonunlarga rioya qilish, tabiatga ehtiyotkorona munosabatda bo'lish va ekologik madaniyatni rivojlantirish orqali tabiiy boyliklarni kelajak avlodlar uchun saqlab qolish mumkin. Shu bois davlat organlari, ilmiy muassasalar, nodavlat tashkilotlar va fuqarolar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish ushbu yo'nalishdagi ishlarning samaradorligini yanada oshiradi. Shunday qilib, maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlarni himoya qilish nafaqat ekologik, balki iqtisodiy, ijtimoiy va huquqiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Ularni asrab-avaylash orqali mamlakatning ekologik barqarorligi ta'minlanadi, tabiiy resurslar kelajak avlodlarga

sogʻlom holda yetkaziladi va inson hamda tabiat oʻrtasidagi uygʻunlik mustahkamlanadi.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Oʻzbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. Oʻzbekiston Respublikasining "Maxsus muhofaza etiladigan tabiiy hududlar toʻgʻrisida"gi Qonuni.
3. Oʻzbekiston Respublikasining "Tabiatni muhofaza qilish toʻgʻrisida"gi Qonuni.
4. Oʻzbekiston Respublikasining "Hayvonot dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish toʻgʻrisida"gi Qonuni.
5. Oʻzbekiston Respublikasining "Oʻsimlik dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish toʻgʻrisida"gi Qonuni.
6. Oʻzbekiston Respublikasining Yer kodeksi. – Toshkent.
7. Oʻzbekiston Respublikasining Suv kodeksi. – Toshkent.
8. Oʻzbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim oʻzgarishi vazirligi. Rasmiy materiallar.
9. Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish fanidan oʻquv qoʻllanma. – Toshkent: Oʻqituvchi nashriyoti.
10. Ekologik huquq: Darslik / Mualliflar jamoasi. – Toshkent: TDYU nashriyoti.
11. Yuldashev A., Rasulov B. Ekologiya asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
12. BMTning Biologik xilma-xillik toʻgʻrisidagi Konvensiyasi (Convention on Biological Diversity).